

“УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІУМ” І УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІУМ У ДРУГІЙ ЧВЕРТІ 2026 РОКУ

Друга чверть 2026 р. в Україні минає під знаком виснажливої, але водночас трансформаційної “воєнної нормальності”, коли суспільство, адаптуючись до тривалої полікризи, вчиться вибудовувати стратегії відновлення в умовах радикальної невизначеності. Для нашого журналу черговим викликом в цій полікризі стало проходження нової процедури включення до категорії “Б” Переліку наукових фахових видань України у межах кластеру “Розвиток людського капіталу, соціальні науки та журналістика” строком на три роки з 1 червня 2026 р. по 31 травня 2029 р. Журнал “Український соціум” з честю пройшов це чергове випробування, з чим ми вітаємо і новозатверджену редакційну колегію, і читачів, і авторів.

Іншим викликом для нас стало існування в новій реальності – III та вічного сумніву. Ми вже не вперше опиняємося перед дилемою і сьогодні вдячні авторам, які “підняли забрало” та показали зразок академічної добросовісності, вказавши регламенти та способи використання III у своїх текстах. Сподіваємося, що цьому гідному кроку наслідуватимуть наступні автори нашого журналу у випадку використання III.

Цей випуск журналу об’єднаний декількома фундаментальними лейтмотивами: це і переосмислення природи соціального контролю та довіри у цифрову епоху, це і діагностика інституційної спроможності бізнесу та держави в умовах воєнних шоків, це і впровадження європейських стандартів соціальної та екологічної безпеки як запоруки майбутнього України. Спільним знаменником праць випуску є фокус на людиноцентризмі – чи то через захист гідності працівників від насильства та домагань, чи то через забезпечення нутрієнтної щільності продуктів харчування, чи то через залучення молоді до реального врядування. Українська соціологічна думка у цей період демонструє очевидну зрілість, переходить від фіксації поточних шоків до глибокої діагностики процесів, що визначають межі виживання та можливості модернізації держави. Нинішня ситуація вимагає від дослідників відмови від простих описів на користь пошуку нових методологічних інструментів, які здатні охопити плинну реальність і стати простором критичного переосмислення самої природи нашої суб’єктності.

Цей номер видання – спроба впорядкувати інтелектуальний потік, запропонувати читачеві як емпіричні дані, так і теоретичний фундамент розуміння процесів зміни структур нашого буття під тиском зовнішніх і внутрішніх викликів. До цього фундаменту належать інклюзивні моделі економіки та цифрова трансформація, критичний аналіз психотерапевтичних практик і математичне моделювання складних соціальних систем.

Ми традиційно з незмінною вдячністю та глибокою шаною згадуємо Ольгу Миколаївну Балакіреву – засновницю та натхненницю “Українського соціуму”, яка чотири роки тому, 8 квітня 2022 р., пішла від нас. Її незгасний ентузіазм і віра в наукову правду заклали життєздатність цього майданчика як визнаного в українській науці простору презентації актуальних досліджень. Холодні біографічні рядки не передають ані її непов-

торно яскравої індивідуальності, ані активності, якими було створено цей визнаний простір для обговорення авторських методик і сміливих гіпотез. Продовження її справи сьогодні є нашою формою професійної відповідальності, адже кожен матеріал у цьому випуску проходить крізь фільтр соціальної значущості, який вона вважала ключовим критерієм наукової праці.

Розділ, присвячений соціологічним розвідкам, відкриває концептуально потужна стаття **О. Мазурика та М. Широкової**, що пропонує глибоке переосмислення соціального контролю в умовах суспільства самообслуговування. Автори фокусуються на якісно новій конфігурації соціального порядку, де систематичне залучення індивіда до самостійного виробництва послуг стає і структурною нормою, і нормативним ідеалом, і інкорпорованою інстанцією. Методологічно дослідження спирається на введення аналітичного концепту “локусу соціального контролю”, що дозволяє картографувати перерозподіл владних повноважень між державою, алгоритмами та індивідами. Автори деконструюють міф про емансипацію індивіда, використовуючи метафору паноптикуму М. Фуко та доводячи, що зростання автономії насправді маскує витончені форми “делегованого контролю”, де користувач сам виконує функції верифікації та несе відповідальність за помилки системи. Особлива увага приділена “алгоритмічному контролю”, який через “архітектуру вибору” програмує поведінку людини, роблячи нагляд невидимим, дифузним і рутинним. Стаття є надзвичайно актуальною для України, де тотальна цифровізація державних послуг (наприклад, через платформу “Дія”) створює ситуацію, коли межа між зручністю сервісу та добровільним учасництвом у власному нагляді стає дедалі тоншою. Автори застерігають від “продуктивного самовиснаження” просьюмерів у культурі безперервної самооптимізації, що особливо небезпечно в умовах воєнного стресу. Стаття заслуговує на увагу теоретиків соціології, фахівців із цифрової безпеки та розробників публічних сервісів, оскільки робота дає інструментарій розуміння “невидимої влади” платформної економіки.

Продовжує рубрику **Я. Резнік**, який здійснює фундаментальний огляд концептуальних особливостей досліджень детермінантів довіри до політичних інститутів в Україні. Автор аналізує еволюцію теорій від Н. Лумана та Е. Гіденса до П. Штомпки, виокремлюючи рівні детермінації довіри: від екзистенційно-психологічного до соціокультурного. Методологічний внесок статті полягає у цікавій критиці обмеженості традиційних лінійних моделей, які аналізують лише соціально-демографічні чинники, та в обґрунтуванні необхідності переходу до моделювання структурними рівняннями (SEM). Автор доводить, що за умов війни довіра стає стратегічним ресурсом національного виживання та “сднання навколо прапора”, проте її аналіз потребує відтворення всієї складності багаторівневого механізму причинних зв’язків. Стаття є актуальною для політичних аналітиків і державних стратегів України, оскільки пропонує шлях до отримання достовірних прогнозів соціальної згуртованості на основі математично точних моделей. Авторський підхід дозволяє виявити досі неочевидні аспекти структури детермінації довіри, що тепер проходить випробування воєнною ефективністю інститутів. Цей матеріал стане дороговказом для соціологів-методологів, які прагнуть підвищити якість досліджень цієї надзвичайно важливої теми.

Актуальною є робота **С. Бучковського, Л. Дикань та Д. Бойка**, присвячена соціальним факторам організаційних змін на підприємствах в умовах війни. Автори висувають дещо епатажну тезу про війну як “методологічну подію”, що руйнує класичні парадигми неінституціоналізму та теорії структурування з їхнім базуванням на припущенні стабіль-

ності середовища. Методологія статті поєднує критичний аналіз теоретичних підходів із рефлексією над “логікою виживання”, де підприємство постає не механічною закритою економічною системою, а живим “соціальним організмом”, керованим імпровазією, солідарністю та моральною мобілізацією. Особливу цінність може мати опис емпіричних дилем дослідника, який сам перебуває всередині травматичного досвіду, що змушує перейти до “етики турботи” та відмови від позиції нейтрального спостерігача. Робота є необхідною для українських HR-директорів і кризових менеджерів, оскільки вона обґрунтовує неформальні мережі та горизонтальну координацію як головні фактори збереження людського потенціалу в умовах руйнування інфраструктури та фізичних загроз. Дослідження підкреслює, що в умовах війни “кризовий капітал” і здатність до швидкої перебудови стають важливішими за формальні ієрархії, що робить статтю готовим посібником для адаптивного врядування.

Економічний блок випуску відкриває стаття **В. Липова**, який пропонує оригінальну концепцію структурування сучасної економіки крізь призму цифрових, віртуальних, реальних і фізичних компонентів. Автор здійснює ревізію термінологічного апарату, доводячи, що цифровізація створює нову тканину соціальної взаємодії, де дані стають фактором виробництва нарівні із землею та капіталом. Методологічною базою цієї розробки є системний і структурний аналіз, який показує, як “фізична економіка” (речові ресурси) взаємодіє з “віртуальною” (інтелектуальні об’єкти та уява) через цифрові технології. Стаття впорядковує концептуальний хаос у розумінні метавесвітів і цифрових активів, що є критично важливим для формування інноваційної політики України після 2025 р., коли частка цифрового сектору у світовому ВВП сягнула 15–22%. Автор акцентує, наприклад, що цифрові технології дозволяють створювати “віртуальні електростанції” у відновлюваній енергетиці, що є прямою відповіддю на виклики децентралізації та енергетичної безпеки України в умовах війни. Ця стаття буде корисною для стратегічних планувальників і розробників цифрових стратегій, надаючи чітку матрицю розуміння онтологічного зсуву у способі господарювання.

Проблематику виживання нації на рівні біологічних та екологічних основ продовжує **О. Попова**, звертаючись до зв’язку між здоров’ям ґрунту та поживністю агропродовольства. В умовах масштабної мілітарної деградації українських земель, де понад 17 млн га зазнали впливу бойових дій, а чисельність ґрунтових мікроорганізмів скоротилася на три порядки, це питання набуває виміру національної безпеки. Методологічно стаття базується на новому міждисциплінарному напрямі – “економіці здоров’я ґрунту”, що пов’язує стан екосистеми з нутрієнтною щільністю продуктів у ланцюгу “здоровий ґрунт → здорові продукти → здорові люди”. Авторка зокрема аналізує нові Директиви ЄС 2025 р. та пропонує ескіз “дорожньої карти” гармонізації українського земельного законодавства, наголошуючи на неприпустимості монокультурного виснаження земель під час війни. Дослідження містить тривожні дані про “прихований голод” через втрату поживних речовин у сільськогосподарських продуктах внаслідок індустріалізації технологій вирощування. Все це робить статтю обов’язковою для читання аграріям, екологам і фахівцям з громадського здоров’я. Вона закликає до зміни цільових установок продовольчих систем від простого задоволення потреби – до забезпечення якісного довголіття нації через регенеративне землеробство.

Міжнародний контекст розділу забезпечує колектив авторів з Нігерії – **Б. Озурумба, Ч. Убах, К. Еменйону, Е. Омаме, Дж. Акуджор**, – які досліджують макроекономічні нас-

лідки тривалого відпливу капіталу. Використовуючи сучасну модель авторегресії розподіленого лагу (ARDL) та аналіз часових рядів за 1990–2024 рр., автори доводять, що відплив капіталу часто має проциклічний характер і залежить від інституційної довіри значно більше, ніж від коливань цін на нафту. Це дослідження дає надзвичайно цінні компаративні паралелі для України, яка в умовах відновлення також змушена боротися за повернення інвестиційного ресурсу та протидіяти тіншовим фінансовим потокам. Методологія ARDL дозволяє відобразити як короткострокову динаміку, так і довгострокові процеси адаптації, що є критичним для розуміння поведінки інвесторів в умовах ризику. Стаття буде корисною для фахівців фінансових регуляторів і міжнародних інвесторів, оскільки вона детально описує механізми впливу інфляції та валютної нестабільності на відплив активів. Рекомендації авторів щодо зміцнення судових інституцій і прозорості закупівель як головних запобіжників відпливу капіталу є цілком релевантними і для української антикорупційної стратегії.

У рубриці “Соціальна політика” **О. Дідківська** аналізує перспективи застосування інтегрального індикатора AROPE для оцінювання бідності та соціального відторгнення в Україні. Авторка доводить, що в умовах війни традиційні монетарні підходи стають недостатніми, оскільки вони не враховують втрату житла, вимушене переміщення та обмежений доступ до базових послуг. Методологія AROPE, адаптована до стандартів EU-SILC, дозволяє побачити багатовимірний характер соціальної вразливості через поєднання ризиків низьких доходів, матеріальної депривації та низької інтенсивності праці. Стаття є методологічним орієнтиром для модернізації державної статистики України у 2026 р., допомагаючи ідентифікувати такі специфічні воєнні ризики, як перебої з енергопостачанням, руйнування інфраструктури та нові форми бідності. Ця неочевидна робота буде корисною для розробників соціальних програм і міжнародних гуманітарних організацій, зокрема важливим є її інструментарій адресного надання допомоги найвразливішим групам населення. Дослідження підкреслює, що боротьба з бідністю у 2026 р. потребує не просто виплат або асигнувань, але й комплексного відновлення життєдіяльності громад на основі європейських стандартів соціальної якості.

Колектив авторок ДУ “ІЕП НАНУ” – **В. Близнюк, Л. Гук та Т. Бурлай** – порушує маловідому й актуальну тему імплементації Конвенції МОП № 190 про викорінення насильства та домагань у сфері праці. Авторки здійснюють системний порівняльний аналіз законодавства України та досвіду країн ЄС (Іспанії, Франції, Італії), пропонуючи комплексну дорожню карту реформування українського правового поля. Методологічно робота базується на “орієнтованому на жертву” підході та інклюзивному визначенні насильства, що включає кібербулінг і психологічний тиск у цифровому середовищі, що є важливим в умовах масового поширення дистанційної роботи в Україні. Дослідження пропонує вагомі зміни для нашого права, зокрема перекладання тягаря доказування на роботодавця у справах про мобінг і визнання професійного вигорання страховим випадком. Ця праця буде корисною для юристів, профспілок і розробників нового Трудового кодексу України, зокрема запропоновані в ній інструменти створення безпечного робочого середовища як фундаментального активу економічної стійкості. Авторки наголошують, що в умовах війни захист гідності працівника є засобом збереження людського капіталу країни, необхідного для європейської інтеграції країни.

У розділі “Наукове життя” **О. Стрельник** звертає увагу на важливу тему гендерної чутливості наукових досліджень. Вона презентує результати роботи українського відді-

лення EASE з перекладу Керівних принципів SAGER у 2026 р., наголошуючи, що врахування статі та гендеру – це не стільки данина академічній моді, як це іноді вважають, скільки запорука наукової валідності та етичної бездоганності результатів. Її нарис розкриває історію ігнорування гендерних аспектів (наприклад, у медичних випробуваннях) та пропонує авторам конкретний методологічний контрольний перелік для перевірки своїх рукописів на кожному етапі – від формування команди до інтерпретації даних. Робота в світоглядно-парадигматичному сенсі є маніфестом відкритої науки та інтеграції українських журналів у світовий дослідницький простір, де “гендерна сліпота” вже розцінюється як методологічна помилка. На неї добре було б звернути увагу рецензентам, членам редакційних колегій і всім науковцям, які прагнуть уникнути відтворення шкідливих стереотипів у своїх працях. Емблематичним для неї є заклик до рефлексії над тим, чий голос залишається непочутим у процесі збору даних, що є особливо важливим для вивчення досвіду війни.

Завершує випуск повідомлення про проєкт ГО “Наукове товариство “Українська школа архетипіки” за участю **Е. Афоніна, В. Омеляненка, О. Котовської, М. Лашкіної, І. Антипенко та Г. Титаренка**, присвячене ролі молодіжних рад як драйверів відновлення. Аналізуючи досвід Грузії, Естонії та Польщі, автори формулюють рекомендації для України щодо переходу від декоративної участі молоді до її реального впливу на державну політику. Методологія проєкту поєднує компаративний аналіз іноземних практик з методикою “Світове кафе” та підготовкою “Білої книги”. Особливо цінним виглядає естонський досвід інтеграції молоді у модель цифрового врядування, де молоді люди розглядаються як повноцінні партнери держави, а не як пасивні об’єкти політики. Проєкт пропонує українським соціологам, управлінцям, політикам, муніципальним діячам інституціоналізувати обов’язковість консультацій з молоддю при підготовці стратегічних документів і забезпечити незалежність молодіжних структур від політичної кон’юнктури. Ці висновки будуть надзвичайно цікавими для представників місцевого самоврядування та активістів, оскільки вони визначають умови, за яких голос молоді стає реальним інструментом змін і відновлення країни.

Ми щиро вдячні всім авторам за їхню інтелектуальну сміливість, а рецензентам – за професійну вимогливість, завдяки яким “Український соціум” залишається впізнаваним брендом якісної та соціально відповідальної науки і має можливість інституційно підтверджувати свій високий рівень. Сподіваємось, що наші матеріали стануть підґрунтям для плідних дискусій і виважених управлінських рішень у процесі спільного руху до перемоги та розквіту.

Приємного ознайомлення та нових інтелектуальних відкриттів, шановні колеги та читачі!

Редакційна колегія журналу “Український соціум”